

GYÖRE Pál:

Az ASLIB 45. konferenciája

(Darmstadt, 1971. október 10-14.)

Az ASLIB (Association of Special Libraries and Information Bureaux – Szak-könyvtárak és Tájékoztatási Irodák Szövetsége) 1926-ban alakult. Feladatát a következőkben határozták meg: az ismeretek, információk és forrásaik felhasználásának és koordinálásának előmozdítása a közügyek minden területén, az iparban, a kereskedelemben, a tudomány és a technika minden ágazatában.

Az ASLIB-nek ez a fő funkciója ma is érvényes, azzal a módosulással, hogy az utóbbi időben jellegét tekintve elsősorban kutatóintézeti szervnek, kooperáció alapján működő kutatási társaságnak nevezhető, amelynek tevékenységében az új tájékoztatási módszerek és eszközök bevezetésére vonatkozó kutatómunka játszik kiemelkedő szerepet.

Ennek tulajdonítható, hogy évenként megrendezésre kerülő konferenciái a nemzetközi tájékoztatásügyben előkelő helyet foglalnak el; a konferenciák előadásai és vitái jelentős mértékben járulnak hozzá az informatika tudományos problémáinak tisztázásához, a korszerű elvek és módszerek, a jövőben várható fejlődési tendenciák áttekintéséhez. Ilyen jellegű volt az 1971. évi, 45. konferencia is, amelyet az NSZK-ban, Darmstadtban rendeztek meg, a Deutsche Gesellschaft für Dokumentation (Német Dokumentációs Társaság) közreműködésével, a szorosán vett szakmai programot tekintve október 11-től 14-ig.

A konferencia napirendjén az alábbi témakörök szerepeltek:

1. a tájékoztatás helyzete az NSZK-ban és Nagy-Britanniában (2 előadás);
2. a tájékoztatási technológia várható fejlődése (2 előadás);
3. nemzetközi tájékoztatási hálózatok (2 előadás);

4. a felhasználók szükségletei és problémái;
5. új kommunikációs rendszer tervezése;
6. előrejelzések és következtetések (ez az előadás a felkért előadó, az amerikai D. J. De Solla Price akadémia-vezetője miatt elmaradt, helyette az ICSU és az UNESCO október eleji párizsi UNISIST-konferenciájáról tartott rövid beszámolót öt olyan szakember, aki azon is részt vett).

A konferencia második napján Leslie Wilson, az ASLIB igazgatója külön megbeszélésre hívta meg az értekezlet nem angol résztvevőit, tájékoztatta őket az ASLIB szolgáltatásairól és kérte véleményüket, javaslataikat ezek hasznosítására és továbbfejlesztésére vonatkozóan.

Ezzel kapcsolatban megjegyezzük, hogy az ASLIB ma már nemzetközi egyesülés, 3000-nél több tagja között az öt világrész különböző országainak intézményei és szakemberei szerepelnek. Magyarországról az OSZK, az MTA Központi Könyvtára és az OMKDK tagja az ASLIB-nek, a szocialista országok közül Csehszlovákia és Lengyelország képviselteti magát a szervezetben. Ezen a konferencián a KGM MTTI három munkatársán kívül a baráti országokból két lengyel résztvevő jelent meg.

A következőkben sorra vesszük a jelzett problémakörökben elhangzott előadásokat.

M. CREMER: A tudományos tájékoztatás helyzete az NSZK-ban

Cremernek, a frankfurti Institut für Dokumentationswesen igazgatójának előadásából is világosan kitűnt, hogy a fejlett tőkés országokban egyre inkább kialakul a közép- és hosszútávú tervezésre alapozott, államilag befolyásolt tájékoztatási politika. Az NSZK tájékoztatásügye is ebben az irányban fejlődik. Ez szabja meg az országos dokumentációs és információs szervezetek (az úgynevezett infrastruktúra) fejlesztésének irányát, különösen az oktatás és a továbbképzés területén, valamint a két- és többoldalu országon belüli és nem-

zetközi együttműködést s az erre alapozott szakmai tájékoztató hálózatok (pl. „Dokumentationsring”) tevékenységét.

Az NSZK tájékoztatási intézményeinek közelebbi megismerését tették lehetővé azok a látogatások, amelyeket az alábbi helyekre szerveztek: Institut für Dokumentationswesen (Frankfurt), Zentralstelle für maschinelle Dokumentation (Frankfurt), Deutsche Gesellschaft für Dokumentation (Frankfurt), Deutsche Bibliothek, Universitätsbibliothek (Frankfurt). Ezekben a központi tájékoztatási intézményeken, könyvtárakon kívül lehetőség nyílt – többek között – a darmstadti számítástechnikai központ, az Európai Űrhajózási Központ (ESOC), tartományi és egyetemi könyvtár, a német műanyagipari intézet, a heidelbergi rákkutató intézet, az offenbachi német meteorológiai központ és a posta telekommunikációs központja meglátogatására.

W. ASHWORTH: A tájékoztatás Nagy-Britanniában

Ashworth – jelenleg a Polytechnic of Central London főkönyvtárosa, korábban az ASLIB-Tanács és a Library Association elnöke – előadása kevés új elemet tartalmazott, de a brit tájékoztatásügy fejlődéséről adott áttekintése igen tanulságos volt, elsősorban a tájékoztatásügyet, tájékoztatási politikát meghatározó elvek kifejtése szempontjából. A brit tudományos és műszaki tájékoztatás rendszere elsősorban a kisebb szakmai tájékoztatási egységek (szakkönyvtárak stb.) jórészt önkéntes együttműködésen alapuló hálózatára épül. A hálózatok megerősítését, koordinálását szolgálja az országos tájékoztatási politika, amely a tájékoztatási részrendszerek ésszerű egységesítésére, összekapcsolására, tervszerű fejlesztésére törekszik.

B. A. EDWARDS: Milyen távolsági információátviteli berendezések és rendszerek használata várható a 70-es években és azután?

Edwards, aki telekommunikációs rendszertervező szakember, filmvetítéssel kísért előadásában bemutatta a digitális adatátviteli hálózat kifejlesztésével

a jövőben kialakuló információ- és adatvisszakereső rendszereket. A 70-es években létrejönnek azok az alapvető koncepciók és építőelemek, amelyek megalapozzák a jövő általános adatvisszakereső rendszerét. Ebben a rendszerben egyre nagyobb szerepet kapnak a telefontárcsát helyettesítő billentyűs berendezések, amelyekkel az információigények eljuttathatók a központi tároló egységekhez, valamint a televíziós készülékek, amelyekkel a felhasználó megjelenítheti az információkat. A digitális technika bevezetésével a központi számítógépes könyvtár és a perifériális berendezések közötti információátvitel lehetősége és mértéke jelentősen növekszik. A display-technika s az LSI (large scale integration) technológia lehetővé teszi, hogy egészen komplex végberendezések (terminálok) viszonylag mérsékelt áron legyenek elérhetők.

A könyvtári és tájékoztatási célokra szolgáló speciális adatátviteli hálózatok ésszerű kifejlesztése megkívánja az információigények és az ezeknek megfelelő berendezések pontos meghatározását, az adatvégállomásoknak, a bit-nagyságoknak, az információhordozók formátumának stb. a szabványosítását.

R. JUNGK: A tájékoztatási technológia és a jövő
tájékoztatási szakembere

Jungk, az ismert futurologus, a nyugat-berlini Műszaki Egyetem professzora, előadásában a tájékoztatási szakma emberi tényezőit hangsúlyozta. Véleménye szerint kívánatos, hogy a tájékoztatási szakemberek egyre nagyobb mértékben a „humán technológia” (Lewis Mumford terminológiáját használva: a „neotechnológia”) felé forduljanak, vagyis az információ felhasználóira, ezek társadalmi, biológiai és pszichológiai szükségleteire és környezetére összpontosítsák elméleti és gyakorlati tevékenységüket.

Az új információtechnológiában nem annyira a visszacsatolást (feedback-et), mint inkább az „előreccsatolást” (feedforwardot) kell érvényesíteni, vagyis jóval tágabb teret kell biztosítani a fejlődést előrelendítő képzeteknek, a jövőt formáló gondolatoknak. A csak műszaki értelemben vett technológiai elő-

rejelzést ki kell egészíteni a humán technológiai előrejelzésekkel, mert csak így biztosítható, hogy az informatika minden tekintetben jó irányban fejlődjék, valóban az embert szolgálja.

Jungk tehát az informatika társadalomtudományi aspektusait hangsúlyozza. Ezáltal a szakma képviselőinek ahhoz a szárnyához sorolhatjuk, amely az informatika jövőbeni orientációjában a társadalomtudományi kutatások erőteljesebb alkalmazását követeli, s mindenekelőtt a kommunikációelmélet, a pedagógia, pszichológia és szociológia eredményeinek felhasználását és adaptálását sürgeti.

N. E. C ISOTTA: Az ESRO tájékoztatási rendszere

Isotta, az ESRO (European Space Research Organisation = Európai Űrkutatási Szervezet) könyvtári és dokumentációs szolgálatának vezetője, bemutatóval kísért előadásában az első európai számítógépes nemzetközi információ- és szaktereső hálózatnak, az ESRO/ELDO rendszernek a működését vázolta. Ez a rendszer az amerikai NASA/RECON rendszeren alapszik, ennek lényegesen továbbfejlesztett változata. A Darmstadtban elhelyezett számítógéphez (IBM 360/65) terminálok csatlakoznak több európai városban (Párizs, London, Stockholm, Róma, München), s néhány perc alatt biztosítják a különféle file-okban tárolt, közel 750 000 tételt számláló információállományhoz való hozzáférést.

A SDS-en (Space Documentation Service = Űrkutatási Dokumentációs Szolgálat) keresztül jelenleg az alábbi „könyvtárak” állnak rendelkezésre:

NASA file: az amerikai és egyéb Űrkutatási eredményeket (kutatási jelentések, publikált irodalom stb.) tartalmazza, tematikailag kiterjed a természettudományok és műszaki tudományok minden ágára; állománya kb. 500 000 tétel (1962-től kezdve), havonként 6–7000 hivatkozással gyarapodik,

METADEX file: a metallurgia és a hozzákapcsolódó tudományok és technológiák terén (1969-től) kb. 60 000 tételt tartalmaz, havonként kb. 2000 hivatkozással gyarapodik,

COMPENDEX file: az Engineering Index alapján kb. 80 000 tételt tartalmaz (1969-től), kisebb mértékben magában foglalja a Science Abstracts adatait is, havonkénti gyarapodása kb. 6000 hivatkozás,

U. S. G. R. D. R. file: az US Government Research and Development Reports alapján kb. 80 000 tételből áll (1970-től), a természettudományokon és műszaki tudományokon kívül a társadalomtudományokra is kiterjed, kiegészítője a NASA-file-nak, havonként kb. 4000 kutatási jelentés adataival gyarapodik.

Az ESRO rendszer egyaránt nyújt retrospektív és SDI szolgáltatásokat.

C. W. PELZER: A nemzetközi nukleáris tájékoztatási rendszer (INIS)

Pelzer jelenleg az IAEA (International Atomic Energy Agency = Nemzetközi Atomenergiái Ügynökség) tudományos és műszaki tájékoztató osztályának vezetője; előadásában áttekintést adott az INIS kialakulásának történetéről. Vázolta a rendszer működésének alapelveit, valamint a tézaurusz szerkesztésének fő szempontjait. Megvilágította a rendszer szervezeti felépítését, a szakember- és gépi ellátottság problémáit, s részletesebben kitért a rendszerben résztvevő tagországok, nemzetközi szervezetek szerepére, különös tekintettel az input-output kérdésekre és a működési költségekre. Röviden ismertette a rendszer folyamatos tökéletesítését elősegítő tanácsadó testületek, munkacsoportok szerepét, valamint az oktatási tevékenységet s ezen belül a szemináriumszerű foglalkozások szervezését.

Az INIS Magyarországon is jól ismert. Köztudomású, hogy magyar részről az OMKDK bekapcsolódott a rendszerbe; angol nyelvű referátumokat szolgáltat a hazai folyóiratirodalomról.

D. BISHOP: Az információáramlás szabályozása
a brit építőiparban

Bishop, a Ministry of Public Building and Works (Középületek és Közművek Minisztériuma) osztályvezetője, a brit építésügyi információ és kommunikáció rendszerének problémáit ismertette. Az Ashworth által említett szervezési elvnek megfelelően hangsúlyozta, hogy olyan szervezeti munkakeretet hoznak létre, amelynek elemei lehetővé teszik a jövőbeli kompatibilitást, a rendszer rugalmas kialakítását, és módot adnak a szükséges centralizációra, koordinációra is. Ezáltal a rendszer folyamatosan valósul meg, s jól tud alkalmazkodni az ipar követelményeihez. Figyelemre méltó, hogy a miniszter mellett működő országos konzultatív tanács információ- (adat-) koordináló munkabizottságot hozott létre 1969-ben, amely 1971-ben készítette el jelentését a miniszter számára. Az előadás erre épített, s ennek alapján vázolta az eredményeket és a várható fejleményeket – többek között – az osztályozás (tézauruszok, kódrendszerek), a számítógépes eljárások és a központi szervezés terén.

L. CORBETT: A külső tájékoztatási szolgáltatások használatának
problémái – a szakkönyvtárak és a felhasználók
magatartása

Corbett az UKAEA (United Kingdom Atomic Energy Agency) aldermastoni kutató laboratóriumának főkönyvtárosa, jelentős szerepe volt az OSTI létrehozásában s a brit országos könyvtári és tájékoztatási hálózat kifejlesztésére vonatkozó koncepciók kidolgozásában. – Előadásának középpontjában a szakkönyvtárak „készletezési” gyakorlata állott. Véleménye szerint ez a gyakorlat nem eléggé dinamikus. Tulságosan sok a minőségileg gyenge, a rosszul kiválasztott, elavult, ritkán használt dokumentum (információ) a polcokon és a nyilvántartásokban. Ugyanakkor a külső forrásokból származó információk használata, a rokon intézményekkel való együttműködés mélyen alatta marad a kívánalmaknak. Az új technikák (mágnesszalagon szolgáltatott bibliográfiai információk, a szakirodalmi forrásokhoz és adatokhoz való közvetlen hozzá-

férés időosztásos gépeken stb.) új helyzet elé állítják a szakkönyvtárosokat s a felhasználókat egyaránt, ezeknek az új lehetőségeknek felhasználása nagy segítséget adhat ahhoz, hogy az irodalom hatalmas tömegéből a valóban jelentős, releváns forrásokat válasszuk ki.

Corbett előadásához fűződött a konferencia egyik legérdekesebb felszólalása: Ernst Pietsché, aki az informátor és a felhasználó közötti kapcsolat jelentőségére utalt, kiemelve ennek emberi (pszichológiai, pedagógiai, szociológiai) tényezőit, valamint a felhasználók oktatásának rendkívüli fontosságát. Véleménye szerint szabványosítani kellene azokat az alapvető ismereteket, amelyeket a tájékoztatási rendszerek használóinak feltétlenül el kell sajátítaniuk. Pietsch egyébként egyik uttörője annak a szemléletnek, amely szerint a tájékoztatási munka emberi relációinak vizsgálatára sokkal nagyobb figyelmet kell fordítani – erről részletesen beszélt már a Rómában 1964-ben tartott nemzetközi dokumentációs és tájékoztatási kongresszuson.

Amint jeleztük, az utolsó problémakör, amellyel az ASLIB konferencia foglalkozott: az UNISIST volt, ennek részleteire most nem térünk ki. (Lapunk más helyén külön foglalkozunk ezzel a kérdéssel – a szerk.)

— — — —

A konferencia sok tanulással szolgált. Közülük hármat emelünk ki:

- a tájékoztatási munka egyre inkább nemzetközi jelleget ölt (erre utal már az a tény is, hogy az ASLIB konferenciáját az NSZK-ban rendezték meg); fokozódik a nemzetközi szakmai tájékoztatási hálózatok kiépülése,
- a számítógépes tájékoztatási – kommunikációs rendszerek nemcsak az Egyesült Államokban, hanem Európában is egyre dinamikusabban terjednek,
- az eszközök, technikák kutatása mellett erőteljesebben kezd érvényesülni a tájékoztatási problémák humán aspektusainak vizsgálata, s a 70-es, 80-as években várhatólag ez lesz a kutatás egyik főiránya.

GYÖRE PÁL